

Doanh nghiệp xã hội ở Việt Nam: từ câu chuyện → luật pháp → chính sách thúc đẩy!

Phan Đức Hiếu

Phó viện trưởng

Viện nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương

Thế giới?

2.1. DNXH tại Vương quốc Anh

Thực tế cho thấy DNXH có lịch sử phát triển lâu đời, bắt đầu từ thế kỷ 17 ở Vương quốc Anh. Trong hơn ba thế kỷ, rất nhiều mô hình DNXH đã được thực hiện như: nhà ở xã hội, nhóm tự lực, dạy nghề và tạo việc làm, thương mại công bằng, hay như các hoạt động tạo thu nhập cho các tổ chức từ thiện, tài chính vi mô, và cung cấp dịch vụ công qua các hợp đồng với chính quyền, v.v. DNXH ở Vương quốc Anh cũng hoạt động dưới rất nhiều hình thức tổ chức và địa vị pháp lý đa dạng, bao gồm: các công ty vì lợi ích cộng đồng, công ty trách nhiệm hữu hạn, công ty cổ phần, quỹ tín dụng, nhánh kinh doanh của các tổ chức từ thiện phi lợi nhuận, doanh nghiệp do người làm thuê tự chủ, hợp tác xã, quỹ phát triển, liên hiệp nhà ở, công ty xã hội và các quỹ ủy thác, v.v. Theo một điều tra của Cơ quan doanh nghiệp xã hội Vương quốc Anh năm 2015³, hiện có khoảng 70.000 DNXH

đóng góp 24 tỷ bảng Anh cho nền kinh tế và tạo việc làm cho gần một triệu người tại Vương quốc Anh. Phần lớn doanh thu của các DNXH là từ các hoạt động thương mại (chiếm 73%). Xu thế cũng cho thấy, các tổ chức phi Chính phủ (NGO) truyền thống đang dần chuyển sang hoạt động theo mô hình doanh nghiệp.

Lịch sử hình thành?

2.2. DNXH tại Hàn Quốc

Tại Hàn Quốc, sự phát triển của khu vực DNXH gắn với khủng hoảng tài chính năm 1997. Khi tình trạng thất nghiệp ở Hàn Quốc xảy ra, khó khăn chồng chất vì các dịch vụ phúc lợi xã hội của Chính phủ không thể đáp ứng hết các nhu cầu căn bản của người dân, tạo áp lực đối với Chính phủ đòi hỏi phải có hướng giải quyết cấp bách. Trong bối cảnh đó, các tổ chức xã hội dân sự trong nước đã phát huy vai trò năng động của mình bằng cách hỗ trợ Chính phủ trong việc tạo ra việc làm mới, vì mục đích xã hội trong suốt giai đoạn 1998 - 2006, góp phần đáng kể giảm bớt áp lực xã hội về chăm sóc người già, tạo việc làm cho giới trẻ và lực lượng lao động nghèo. Với việc ban hành Luật Phát triển DNXH năm 2007, các hoạt động DNXH tại Hàn Quốc được định hình rõ nét hơn và tiếp tục có những xu hướng thay đổi tích cực. Theo số liệu tại thời điểm tháng 11 năm 2014, đã có 1.165 doanh nghiệp được cấp chứng nhận là DNXH và mục tiêu của Chính phủ Hàn Quốc là tăng số lượng DNXH lên 3000 vào năm 2017⁴.

Lịch sử hình thành?

Ở Việt Nam, những năm 1950s - 1960 mặc dù về mặt luật pháp chưa được thừa nhận nhưng mô hình DNXH sơ khai đã tồn tại ban đầu dưới dạng hợp tác xã ở miền Bắc và bắt đầu phát triển nhanh từ khi nước ta tiến hành công cuộc “Đổi mới”². Hiện nay, DNXH tồn tại dưới nhiều hình thức pháp lý khác nhau như tổ chức tổ chức phi chính phủ, tổ chức từ thiện, câu lạc bộ, hợp tác xã, doanh nghiệp có mục tiêu vì xã hội. Với vai trò, ý nghĩa và thực tiễn phát triển của mô hình DNXH, Luật Doanh nghiệp 2014 đã chính thức thừa nhận về pháp lý đối với DNXH. Theo đó, DNXH đăng ký theo Luật Doanh nghiệp 2014 phải đáp ứng các tiêu chí sau đây:

- a) Là doanh nghiệp được đăng ký thành lập theo quy định của Luật Doanh nghiệp;
- b) Mục tiêu hoạt động nhằm giải quyết vấn đề xã hội, môi trường vì lợi ích cộng đồng;
- c) Sử dụng ít nhất 51% tổng lợi nhuận hàng năm của doanh nghiệp để tái đầu tư nhằm thực hiện mục tiêu xã hội, môi trường như đã đăng ký.

Ở nước ta?

Từ câu chuyện bé Ly

Chuyện của bé Ly

Một buổi tối mùa đông lạnh buốt cuối năm 2010, Tân Thị Shu lang thang ra khu nhà thờ ở trung tâm thị trấn du lịch Sa Pa. Đó là nơi chỉ vài năm trước, Shu – nay đã là một người nổi tiếng khi được tạp chí Forbes Việt Nam vinh danh là một trong 30 doanh nhân trẻ tiêu biểu dưới 30 tuổi của Việt Nam năm 2016– từng lang thang bán đồ lưu niệm cho khách du lịch để kiếm tiền sinh sống. Shu bỗng nhận ra một bóng người nhỏ nhoi, cô độc đang nép vào hiên nhà để tránh những cơn gió lạnh thấu xương. Đó là cô bé Hạng Thị Ly, 16 tuổi, dáng người gầy gò, bé xíu trong bộ quần áo bạc màu, làm nghề bán dạo kiếm sống như Shu thừa nào.

Sau cuộc gặp ngắn ngủi trong đêm mưa rét hôm đó, ngay sáng hôm sau, Shu đã về nhà Ly ở làng Tả Vàng, cách làng Shu ba ki-lô-mét. Đó là căn nhà cũ kỹ của người dân tộc Mông, nơi ba chị em Ly đang sống cùng mẹ. Bố Ly đã mất không lâu trước đó. Để giúp mẹ và các em, Ly không còn cách nào khác là bỏ học để đi bán hàng rong trong thị trấn. Suốt buổi sáng hôm đó, Shu thuyết phục Ly và mẹ phải cho Ly quay trở lại trường học. Đó là cuộc nói chuyện nặng nề. “Cả Ly và mẹ đều khóc. Mẹ Ly nói nếu Ly tiếp tục đi học thì gia đình sẽ đói. Ly cũng khóc, vì không biết làm thế nào”, Shu nhớ lại.

Thật may mắn, Shu đã thành công sau gần một ngày ở nhà Ly. Cô bé đã quay trở lại trường học nhờ sự ủng hộ vật chất của Shu. “Em nó học hành cần mẫn lắm, rất cố gắng”, Shu nhận xét. Năm ngoái, Ly và một người em ruột đã tốt nghiệp Trung tâm giáo dục thường xuyên Sa Pa. Tiếng Anh, tiếng Việt của Ly nay đã thạo để được tuyển dụng làm hướng dẫn viên du lịch, nghề cho em mức lương năm-sáu triệu đồng mỗi tháng. “Ly là tấm gương rất tốt vươn lên từ nghèo khó”, Shu nói.

Ở nước ta?

Đến nghị lực phi thường của Shu

Shu - con người phi thường

Số phận của Ly đã thay đổi ngoạn mục với sự giúp đỡ của Shu. Nhưng Ly không phải là trường hợp duy nhất. Shu thuê nhà, nuôi ăn, đóng tiền học cho hàng chục em nhỏ người dân tộc để các em có thể học hành với mục tiêu vươn lên hoàn cảnh kinh tế khó khăn. Số lượng các em nhỏ luôn là 35. Dù sau mỗi năm số các em có vợ đi vì đã tốt nghiệp, thì Shu lại tìm thêm các em mới để cứu mang. Song, để làm được điều đó là cả một quá trình gian khổ với Shu.

Shu xuất thân trong một gia đình dân tộc Mông ở Xã Lao Chải, huyện Sa Pa. Do bố mẹ quá nghèo, Shu chỉ được học đến lớp ba rồi phải theo mẹ xuống chợ bán hàng rong cho khách du lịch. Những năm 2000, Shu là một trong những đứa trẻ bán hàng rong bám theo khách du lịch nước ngoài trước cổng nhà thờ đá Sa Pa. Tại đây, Shu tự học chữ, tự học tiếng Anh và làm hướng dẫn viên. Học tiếng Anh là một quá trình tự thân khi Shu giao tiếp với khách du lịch. Khách du lịch phương Tây sẵn lòng ngồi lại để dạy em và các bạn một vài câu tiếng Anh cơ bản. Không như nhiều trẻ em khác, buổi tối Shu tự học thêm tiếng Anh trong các cửa hàng Internet. Khi vốn tiếng Anh đã khá, Shu dần từ bỏ công việc bán hàng để làm người hướng dẫn bản địa cho khách du lịch nước ngoài.

Ý tưởng thành lập doanh nghiệp xã hội đến với Shu lần đầu tiên năm 2002, khi Shu mới chỉ 16 tuổi. Nhưng đó là thách thức với cô gái trẻ do thiếu hiểu biết, thiếu vốn, thiếu mạng lưới, và tất cả những gì cần thiết khác. Năm 2007, ở tuổi 21, Shu bắt đầu suy nghĩ nghiêm túc về việc thành lập một doanh nghiệp để kinh doanh, mà lợi nhuận của nó sẽ được dùng để hỗ trợ trẻ em người dân tộc đi học. Nhưng tìm mô hình phù hợp là việc rất khó vào thời điểm đó. "Ban đầu, em nghĩ nên thành lập một tổ chức phi chính phủ, nhưng không thể được vì có quá nhiều thủ tục". Phải đến năm 2011 Shu mới thành công trong việc thành lập một hợp tác xã. Tuy nhiên,

Năm 2010

36 học viên

2/3 là nữ giới

100% có nguồn gốc nông thôn/ngheo/
dân tộc thiểu số

Năm 2015

49 nhân viên

2/3 nhân viên là nữ giới

94% là người dân tộc thiểu số

Doanh nghiệp 100% sở hữu bởi phụ nữ

Ở nước ta?

Hình ảnh: từ internet, chỉ có tính chất minh họa

Ở nước ta?

<https://www.youtube.com/watch?v=3d7TqT1kSA4>

Ở nước ta?

Năm 2007

https://www.youtube.com/watch?v=Ud0G7Uy3_s4

Luật doanh nghiệp 2014

Năm 2014 – Luật doanh nghiệp số 68/2014/QH13

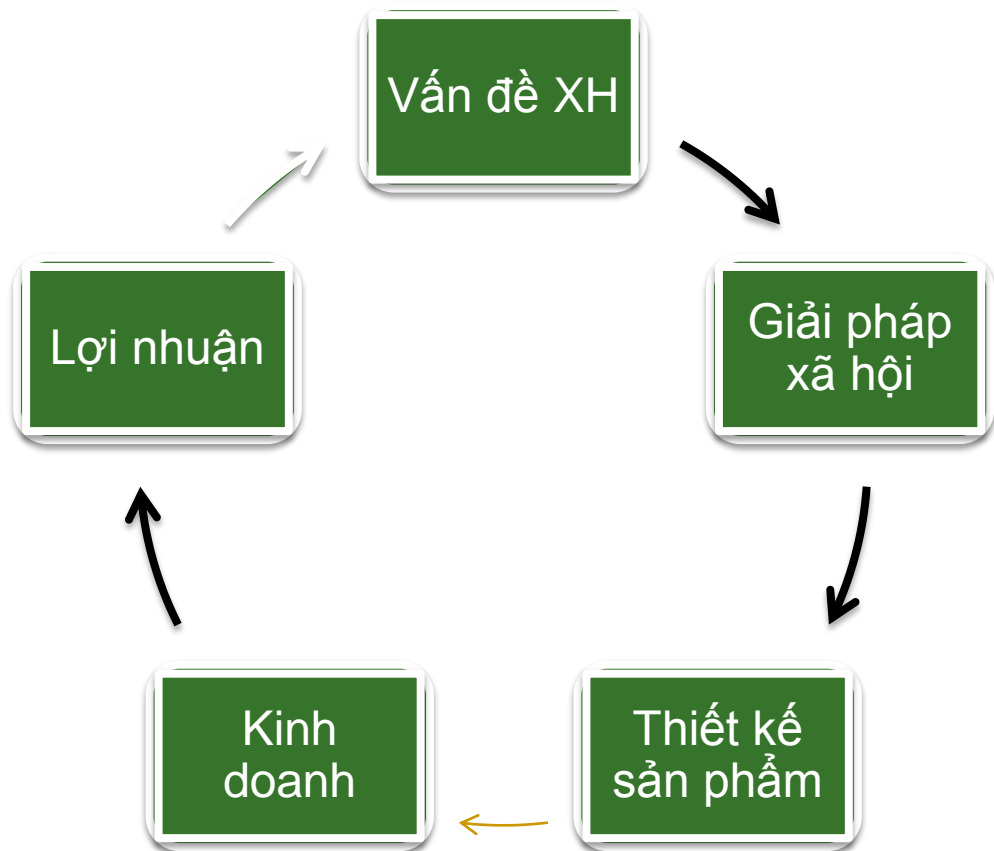
Luật doanh nghiệp 2014

Doanh nghiệp thông thường

Doanh nghiệp xã hội

Luật doanh nghiệp 2014

Cơ cấu sở
hữu, mô
hình kinh
doanh
sáng tạo

Mục tiêu
xã hội là
lý do để
thành lập
DN

Tái phân
bổ lợi
nhuận

Mô hình
kinh
doanh,
cạnh tranh
bình đẳng

Chính sách thúc đẩy

Khó khăn, thách thức?

<https://www.youtube.com/watch?v=KhKFMj4B9kE>

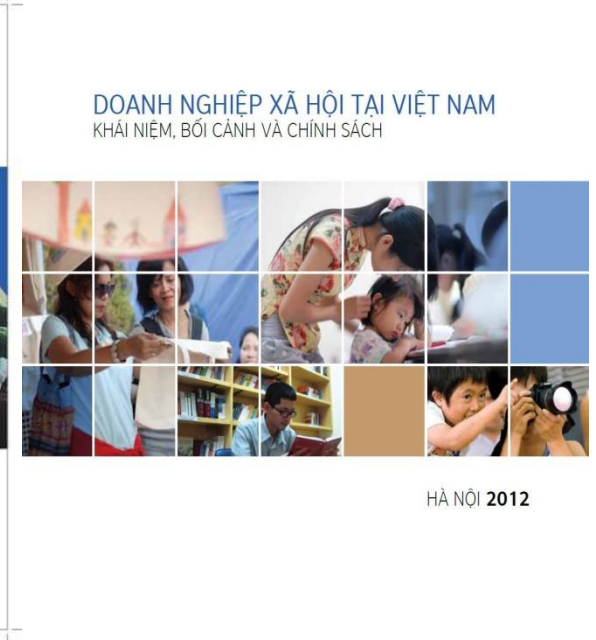
<http://enternews.vn/lam-the-nao-de-phat-huy-het-tiem-nang-cua-doanh-nghiep-xa-hoi-137680.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=fqfuH-YZjeM>

Tài liệu tham khảo

- Internet, youtube, tư liệu của Hội đồng Anh
- CIEM-Hội đồng Anh (2016): Điển hình DNXH tại Việt Nam
- CIEM (2013) DNXH tại Việt nam: khái niệm, bối cảnh và kiến nghị chính sách
- Luật doanh nghiệp, NĐ 96/2015/NĐ-CP
- Một số slides của các đồng nghiệp

Cám ơn